

4.4.2018

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Asia: HE 9/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle liittyen Hallituksen esitykseen eduskunnalle EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

EU:n yleistä tietosuoja-asetusta aletaan soveltaa 25.5.2018. Yhtenä tietosuoja-asetuksen tavoitteena on ollut parantaa lasten suojaa henkilötietojen käsittelyssä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä liittyen EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentävään lainsäädäntöön. MLL:n lausunto esityksestä perustuu erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmiin. Lasten suojan parantaminen henkilötietojen käsittelyssä on merkittävä ja tärkeä tietosuoja-asetuksen tavoite. Samalla on huolehdittava muista lapsen oikeuksista. YK:n lapsen oikeuksien sopimus edellyttää valtioita toteuttamaan lapsen oikeuksia kokonaisvaltaisesti.

EU:n tietosuoja-asetuksella ja uudistuvalla tietosuojalainsäädännöllä on keskeistä vaikutusta lasten oikeuksiin ja asemaan yhteiskunnan toimijoina ja digitaalistuvissa ympäristöissä.

KESKEISIMMÄT HUOMIOT

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL)

1. kantaa huolta puutteista esityksen lapsivaikutusten arvioinnissa ja lasten ja nuorten näkemysten kuulemisesta valmistelussa.
2. kannattaa lähtökohtaisesti tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamiseen lapselle sovellettavaksi ikärajaksi kolmeatoista ikävuotta, mutta korostaa, että lainsäädännössä ja sen täytäntöönpanossa tulee huomioida ja turvata lapsen oikeudet kokonaisvaltaisesti ja laaja-alaisesti.
3. pitää tärkeänä sitä, että tietosuojalainsäädännön toimeenpanossa kiinnitetään kattavasti huomiota lasten oikeuksiin ja turvataan niiden laaja-alainen toteutuminen. Lasten ja nuorten itsensä lisäksi muun muassa huoltajat ja lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset tarvitsevat tuekseen riittävästi tietoa ja selkeää ohjausta tietosuojalainsäädäntöön liittyen.
4. ehdottaa, että tietosuojavaltuutetun toimistossa olisi lasten ja nuorten tietosuoja-asioihin erityisesti perehtynyt henkilö, joka tukisi, neuvoisi ja ohjeistaisi tietosuoja-asetuksen ja sitä täydentävän lainsäädännön velvoitteiden tulkinnassa ja huolehtisi lasten ja nuorten tiedonsaannista sekä vanhempien ja lapsiin ja nuoriin liittyvien alojen ammattilaisten ohjaamisesta.

PERUSTELUT

1. Lapsivaikutusten arvioinnin puutteellisuus ja lasten ja nuorten kuuleminen

Tietoyhteiskunnan näkökulmat ja digitaaliset ympäristöt ovat korostuneet myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Ne koskettavat merkittävästi myös suomalaisten lasten ja nuorten elämää ja arkea¹.

Lapsia koskevissa ja heihin vaikuttavissa asioissa tulisi tehdä lapsivaikutusten arviointi, jotta lapsen etu voidaan ensisijaisena harkintaperusteena ottaa huomioon päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arviointiin kuuluu myös lasten ja nuorten näkemysten selvittäminen. Tietosuojalainvalmistelussa ei ole tehty riittävästi lapsivaikutusten arviointia. Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös Lainsäädännön arviointineuvosto². Lasten näkökulmien kuulemisen vaillinaisuudesta tietosuoja-asetuksen teemoihin liittyen on kannettu huolta myös eurooppalaisissa keskusteluissa³. Tukea ja ohjeistuksia lapsivaikutusten arviointiin on saatavilla⁴.

2. Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamiseen lapselle sovellettavasta ikärajasta

Lapsen oikeuksien näkökulmasta MLL katsoo, että lasten ja nuorten oikeutta hyödyntää tietoyhteiskunnan palveluita ja osallistua digitaaliseen kulttuuriin ei tulisi rajoittaa tarpeettomasti tai ilman laaja-alaisesti harkittuja perusteita. Lapsen oikeuksien sopimuksella vaalitaan lapsen oikeutta suojeluun, mutta myös mm. osallisuuteen, tiedonsaantiin, mielipiteen muodostamiseen ja ilmaisuun. Lasten ja nuorten toimijuus ja arjen digitalisoituminen on huomioitava EU:n tietosuoja-asetuksen toimeenpanossa.

Nuorille digitaalisilla ja sosiaalisilla mediaympäristöillä on yhä keskeisempi asema heidän koulutuksessaan, kulttuurissaan ja sosiaalisissa verkostoissaan ja osallistumisessaan yhteiskuntaan ja tulevaan työelämään. Mahdollisuus saada asianmukaisia tietoja voi vaikuttaa myönteisesti myös tasa-arvoon, kuten YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut⁵.

Näihin näkökulmiin ja myös muiden pohjoismaiden lainsäädännön sovelluksiin viitaten MLL esittää kolmeatoista sovellettavaksi ikärajaksi, mutta tuo samalla esille, että ikärajojen asettaminen on lähtökohtaisesti haastavaa jo lasten ja nuorten yksilöllisen kehittymisen kannalta. Mikäli tietoyhteiskunnan palvelujen ikärajat määritetään liian korkeiksi, on riskinä, että niitä rikotaan yleisemmin esimerkiksi sosiaalisen paineen vuoksi, jolloin ikärajat saattavat menettää merkitystään

¹ <http://www.mediakasvatus.fi/files/ISBN978-952-67693-3-2.pdf>

²

<http://vnk.fi/documents/10616/6601425/Lausunto+luonnoksesta+hallituksen+esitykseksi+eduskunnalle+EUn+yleist%C3%A4+tietosuoja-asetusta+t%C3%A4ydent%C3%A4v%C3%A4ksi+yleiseksi+lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6ksi+8.2.2018/219b9497-da3b-4d23-a5f9-a0bb3d01f47f?version=1.2>

³

https://www.betterinternetforkids.eu/documents/167024/2013511/GDPRRoundtable_June2017_FullReport.pdf

⁴ <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/mlifi/prod/2017/11/16165903/Johdatus-lapsivaikutusten-arviointiin-MLL-15.1.18.pdf>

⁵ http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_GC_20_julkaisu.pdf

lasten ja nuorten keskuudessa. On huomioitava myös lapsen iän ja kehityksen myötä kasvava oikeus yksityisyyteen ja itsenäistymiseen.

Ikärajan asettaminen on kuitenkin vain yksi lasten oikeuksien toteutumiseen verkkomaailmassa vaikuttava toimenpide. Keskeistä on, miten muut lasten kannalta merkittävät tietosuoja-asetuksen veloitteet toteutuvat käytännössä. Hyvillä, turvallista internetinkäyttöä tukevilla mediataidoilla lasten ja nuorten kyvyt hyödyntää tietoyhteiskunnan palveluja vahvistuvat, mutta näiden taitojen kehittyminen edellyttää tiedon saamista ja tukea.

Digitaaliseen osallisuuteen ja mediaympäristöissä tarvittavien taitojen harjoittamiseen kannustavat myös uudet varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet. Tietosuoja-asetuksen lainsäädännössä ja toimeenpanossa on huomioitava myös digitaalisia medialukutaitoja edistävän kasvatustyön mahdollisuudet kouluissa ja muissa lapsen ja nuorten kehityksen kannalta keskeisissä ympäristöissä. Jos ikäraja asetetaan korkeaksi, jättää se avoimia kysymyksiä käytännön mediakasvatustyön mahdollisuuksista esimerkiksi kouluissa ja nuorisotyössä.

Suostumuksen antamisen osalta MLL pitää tärkeänä esimerkiksi sitä, että suostumuksen varmentamisen keinot eivät aseta lapsia, nuoria ja perheitä eriarvoiseen asemaan. Hallituksen esitys jättää avoimeksi useita lasten oikeuksien kannalta keskeisiä kysymyksiä, joihin tarvitaan ohjeita ennen kuin asetusta aletaan soveltamaan. On esimerkiksi huolehdittava siitä, että huoltajan suostumuksen varmentaminen mahdollistaa lapsille verkkopalveluiden käytön yhdenvertaisesti. Riskinä esimerkiksi luottokortilla tapahtuvassa varmentamisessa on, että se syrjii perheitä sosioekonomisen aseman perusteella. On pidettävä huolta, että suostumuksen antamisen mekanismit ja tekniset ratkaisut ovat selkeitä ja saavutettavia, mutta myös yhdenvertaisia.

Yhtä lailla eteen voi tulla tilanteita, jossa lapsen vanhemmat asuvat erillään, mutta ovat molemmat lapsensa huoltajia ja erimielisiä lapsensa verkkopalvelun käytön suhteen. Toistaiseksi lainvalmistelussa ei ole otettu kantaa esimerkiksi siihen, riittääkö yhden huoltajan suostumus tällaisessa tilanteessa ja mikäli näin kumpi huoltajista suostumuksen antamisesta päättää. Ohjeita kaivataan myös sijaishuoltopaikassa elävien lasten tilanteisiin.

3. Huomioita toimeenpanon haasteista

Tietosuoja-asetuksen toimeenpano on tasapainoilua lapsen suojelun ja osallistumisoikeuden välillä. MLL pitää tärkeänä, että tietosuojalainsäädännön toimeenpanossa lasten oikeudet otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti ja laajasti.

Verkkopalvelujen ehtojen ymmärrettävyys

Verkkopalveluiden ehdot ovat lapsen näkökulmasta usein vaikeaselkoisia. Lasten tulee saada verkkopalveluissa tarvitsemaansa tietoa ymmärrettävällä tavalla, jotta he tietävät, mihin ovat sitoutumassa ja mihin heidän henkilötietojaan kerätään. Tätä edellyttää myös tietosuoja-asetus. Täytäntöönpanoa koskevan lain tulisi myös Lainsäädännön arviointineuvoston mukaan olla erityisen selkeä, sillä sen soveltajakunta tulee olemaan laaja ja moninainen.

Turva- ja mediataitoihin kasvattaminen vaatii moniammatillista yhteistyötä

Digitaalisissa ympäristöissä toimiminen edellyttää moninaisia turva- ja mediataitoja. Mediakasvatus on

entistä keskeisemmässä roolissa, jotta lapset ja nuoret voisivat käyttää verkkopalveluita turvallisesti ja mielekkäällä tavalla. MLL muistuttaa lasten ja nuorten turvallista, tietoista ja tasapainoista mediankäyttöä ja digitaalisissa ympäristöissä hyvinvointia tukevista mediataidoista, joita mediakasvatuksen avulla voidaan edistää. Lasten ja nuorten tietoa ja ymmärrystä verkkoympäristöissä toimimisesta ja tietosuojakysymyksistä on vahvistettava.

Myös lasten ja nuorten vanhemmille ja huoltajille, sekä heitä kohtaaville eri alojen ammattilaisille on tarjottava asiaa koskevaa tietoa ja tuettava heidän osaamistaan. Lasten ja nuorten osallisuus ja oikeus turvallisiin mediaympäristöihin ja digitaaliseen osaamiseen vaativat pitkäjänteistä työtä ja yhteistä, monialaista vastuunkantamista. Internetiin liittyvää kasvatusta ovat peräänkuuluttaneet myös lapset ja nuoret itse⁶. YK:n lapsen oikeuksien komitea painottaa lasten ja nuorten sekä vanhempien digitaalisen median lukutaitoa ja ymmärrystä verkkopalvelujen käytöstä. Lapsen oikeus osallistua verkkopalveluiden käyttämiseen ei saisi jättää kiinni esimerkiksi pelkästään siitä, että vanhemmilla ei olisi käsitystä tietoyhteiskunnan palveluista ja niiden merkityksestä lapselle esimerkiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen tai tiedonsaannin välineenä. Lasten ja heidän vanhempiensa mediankäyttötavat saattavat poiketa toisistaan hyvinkin paljon, mikä saattaa aiheuttaa ymmärtämättömyyttä digitaalisten ympäristöjen merkityksistä sukupolvien välillä. Lapsen ja nuoren pääsy ennaltaehkäisevien palvelujen tai neuvontapalvelujen piiriin on turvattava asetuksen mukaisesti.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut verkkopalvelujen kehittämisessä yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa ja korostanut mediakasvatuksen merkitystä sekä lasten ja nuorten mediataitojen tukemista ja haasteisiin vastaamista. Mediakasvatus ja sen ammatillinen kehittäminen vaativat viranomaisten, kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden moniammatillista yhteistyötä ja voimavaroja. Tarvitaan myös jatkuvaa lasten ja nuorten mediankäyttöä ja -kokemuksia avaavaa tutkimusta ja heidän kuulemistaan median ja internetin käyttöön liittyen, mikä tukisi osaltaan toimenpiteitä muun muassa turvallisten ja syrjimättömien verkkoympäristöjen edistämisessä⁷.

Lasten ja nuorten osallisuus digitaalisissa ympäristöissä

Lasten ja nuorten tulee olla tietoisia digitaalisissa ympäristöissä ja palveluissa mahdollisista riskeistä ja hallita toiminta- ja käsittelytapoja, joilla tietoyhteiskunnan palveluja voi käyttää turvallisesti ja mielekkäästi. Yhteiskunnan digitalisoitumisella on vaikutusta myös lasten ja nuorten arkeen, tulevaisuuteen ja yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Onkin huolehdittava riittävästä toimenpiteistä ja tehtävä laaja-alaista yhteistyötä, että lasten ja nuorten oikeudet henkilötietojen suojaan, osallisuuteen, turvaan ja tiedonsaantiin toteutuvat nykyisessä ja tulevassa tietoyhteiskunnassa yhdenvertaisella tavalla.

Osallisuus ja demokraattisessa yhteiskunnassa kasvaminen edellyttää mahdollisuuksia ja valmiuksia osallistua oman elämänsä rakentamiseen. Nykyisessä yhteiskunnassa tämä tarkoittaa muun muassa moninaista toimijuutta suhteessa mediaan. Tietosuoja-asetuksen lainsäädännössä ja toimeenpanossa olisikin huolehdittava, ettei lapsia ja nuoria ei tulla sulkeneiksi yhteiskunnan ja sen tietovarantojen ulkopuolelle aikana, jolloin digitaalinen osallistuminen ja taidot toimia verkottuneissa ympäristöissä korostuvat useilla elämänalueilla.

⁶ https://www.lskl.fi/materiaali/woocommerce_uploads/lastensuojelun-keskusliitto/LSKL_DigiSelvitys_0377.pdf

⁷ http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160714/04_18_Media-%20ja-viestintapolitiikan-nykytila.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Toimeenpanon riittävä tuki lasten ja nuorten näkökulmista ja tietosuojavaltuutetun rooli lasten ja nuorten näkökulmista ja tietosuojavaltuutetun rooli

MLL painottaa palvelun tarjoajien vastuuta huolehtia siitä, että sekä lapsella että hänen huoltajallaan on suostumusta antaessaan riittävästi tietoa suostumuksen antamisen seurauksista ja henkilötietojen käytöstä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että tieto annetaan sellaisilla keinoilla ja kielellä, jotka lapsen on mahdollista saavuttaa ja joita lapsi ymmärtää. Tiedotuksessa ja viestinnässä on otettava huomioon myös erityisryhmät. Lapsiystävälliseen viestintään on varauduttava myös mahdollisista tietosuojaloukkauksista ilmoittamisessa rekisteröidyille. Lapsen oikeuksien kannalta myös tietosuoja-asetuksen myötä vahvistuva oikeus tulla unohdetuksi on merkittävä. Mekanismin tulee kuitenkin olla selkeä ja siitä tulee olla riittävästi ymmärrettävää tietoa, jotta myös lapset ja nuoret voivat sitä halutessaan hyödyntää. Tietosuojavaltuutetun toimiston tärkeänä tulevana tehtävänä on seurata ja ohjeistaa lapsiystävälliseen tiedonantoon.

MLL katsoo tärkeäksi, että tietosuojavaltuutetun toimistolla olisi hyödynnettävänäään laajaa asiantuntemusta lasten oikeuksista ja lasten ja nuorten tietosuojan kysymyksistä. Tietosuojavaltuutetun toimiston on tärkeä kyetä neuvomaan ja oheistamaan lapsia, nuoria, heidän vanhempiaan, lasten kanssa työskenteleviä, muita viranomaisia, yrityksiä ja järjestöjä lasten ja nuorten tietosuojaan liittyvissä kysymyksissä. Tämä olisi otettava huomioon tietosuojavaltuutetun toimiston voimavarojen mitoituksessa.

Myös lasten ja nuorten tietosuojan toteutumisen seuraaminen ja valvonta on resursoitava riittävällä tavalla. Tietosuojalainsäädännön toteutumista on tärkeä seurata ja arvioida myös lasten oikeuksien näkökulmasta. Lain tulkintaan tulevat pitkällä aikavälillä vaikuttamaan myös mahdolliset EU:n tuomioistuimen käsittelyt ja päätökset, joiden seuraamiseen ja niistä tiedottamiseen tulisi varautua myös lapsen oikeuksien näkökulmasta. Lainsäädännön toteutuneita vaikutuksia lasten ja nuorten oikeuksien toteutumiseen on säännöllisesti arvioitava.

MUUTA

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on mukana Lastensuojelun Keskusliiton selvityshankkeessa, jonka tavoitteena on avata tietosuoja-asetusta ja sen toimeenpanoa lapsen oikeuksien näkökulmasta. Hankkeessa tuetaan lasten, nuorten, huoltajien ja kasvattajien ymmärrystä tietosuojaan ja henkilötietoihin liittyvissä asioissa. Kuluvin vuoden lopulla valmistuvassa selvitystyössä seurataan niin EU:n kuin kansallisen tietosuojavaltuutetun antamia tulkintoja ja pohditaan niiden käytännöllisiä merkityksiä tietoyhteiskuntapalvelujen käyttäjien, erityisesti lasten, nuorten ja heidän kasvattajiensa näkökulmista.

Helsingissä 4.4.2018

Rauna Rahja, mediakasvatuksen suunnittelija
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry